

Pratarmė

Šis 43-asis žurnalo *Senoji Lietuvos literatūra* numeris nėra skirtas vienai temai, jį sudaro įvairūs tyrimai. Kai kurie jų yra ištis didelės apimties, studijinio pobūdžio, aprėpiantys kelių amžių medžiagą, todėl tik su išlygomis leidžiasi išrikiuojami chronologine tvarka. Toks yra kolektyvinis Andriejaus Akuševičiaus, Thomaso Menzelio ir Žanos Nekraševič-Karotkajos straipsnis – mėginimas bent sporadiškai apžvelgti šv. Pauliaus asmens ir jo raštų vietą LDK literatūrinėje tradicijoje pradedant nuo slavų tautų kilmės legendų bei seniausių rašto paminklų ir baigiant XVII a. literatūra. Dovilės Keršienės straipsnyje rašoma apie mažai žinomą, dar mažiau reflektuotą moterų valdovių rašytinį paveldą – epistoliką – ir su šių raštų atsiradimo aplinkybėmis bei literatūrinėmis ypatybėmis susijusius klausimus. Tai antrasis šios temos ciklo straipsnis (pirmasis publikuotas kn. 38). Šįsyk tyrimui pasirinktas Lietuvos, vėliau ir Lenkijos, valdovo Aleksandro žmonos Elenos susirašinėjimas, skiriama dėmesio ir Kazimiero Jogailaičio žmonos, „karalių motinos“ Elzbietos Habsburgaitės korespondencijos klausimams. Dalia Dilytė analizuoja vieną iš Alberto Vijūko Kojalavičiaus *Lietuvos istorijos* literatūrinių elementų – istoriko pasakojime išsibarsčiusias gnomas. Aptariamos jų formos, įvairovė, funkcijos ir santykis su pagrindiniu tekstu, taip pat terminijos problemos.

Peržvelgtų šaltinių didele apimtimi ir apibendrintai pateiktos informacijos gausa išsiskiria Liudo Jovaišos straipsnis. Jame apžvelgiami ir klasifikuojami rankraštiniai ir spausdinti XVI–XIX a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje veikusių lotynų apeigų katalikiškų vienuolių šaltiniai, tarsi „iš vidaus“ teikiantys žinių apie šių svarbių senosios kultūros bendruomenių gyvavimą, narius, jų asmenines istorijas. Tokiame sisteminiame tyrime, atliksiančiame repertoriaus vaidmenį ieškantiems biografinių duomenų apie vienuolius, nejučia atsiskleidžia ir sudėtingi išblaškytų vienuolių archyvų likimai.

Kiti du šio numerio straipsniai bei juose aptarti Lietuvos kultūros žmonės mus irgi nuveda iki pat XIX a. pradžios. Tai Veronikos Girininkaitės straipsnis apie švietėją, rašytoją, kunigą Juozapą Legavičių (1743–1812), patikslinantis ligi šiol žinotus faktus bei pateikiantis naujų archyvinų duomenų, ir Adamo Stankevičiaus atliktas Antano Klemento (1756–1823) kūrybos tyrimas, paremtas nauju žvilgsniu į istorinius duomenis apie žemaičių rašytoją ir visą jo giminę, istorinį kontekstą ir rankraščiuose likusius tekstus.

Publikacijų skiltyje skaitytojas lietuviškai galės perskaityti vieną iš kelių laidotuvių kalbų, publikuotų mirus Lietuvos ir Lenkijos valdovui Steponui Batorui. *Kalba* įdomi ne tik kaip ikibarokinio *oratio funebris* žanro pavyzdys, bet ir tuo, kad buvo parašyta jėzuito Martyno Laternos – artimai susijusio ne tik su karaliumi (jo nuodėmklausio), bet ir su Lietuva. *Kalbą* išvertė ir reikiamais paaiškinimais aprūpino Simona Jaskelevičiūtė.

2017-ieji metai buvo pažymėti skaudžia netektimi ir LLTI Senosios literatūros skyriui, kuriame telkiasi žurnalo rengimo veikla, ir visai Lietuvos senosios raštijos tyrimų akademinei bendruomenei. Netekome kolegės doc. dr. Eglės Patiejūnienės, kuri tik prieš kelerius metus su savo dideliais darbais ir dar didesniais planais grįžo ir entuziastingai įsijungė į šio skyriaus mokslininkų būrį.

Eglė Patiejūnienė nuo seno, galima sakyti, nuo pradžių pradžios buvo *Senosios Lietuvos literatūros* tekstų autorė. Net ir „mylios akmeniu“ savo srityje tapusi jos monografija apie mažąsias, įmantriąsias literatūros formas Lietuvos Renesanso ir Baroko raštijoje (XVI–XVII a.) kadaise, jau prieš du dešimtmečius, išėjo su šia rubrika – kaip *Senosios Lietuvos literatūros* 7 knyga. Pavadinta gražiu ir, žvelgiant iš šios dienos perspektyvos, pranašingai daugiaprasmiu pavadinimu *Brevitas ornata*. Ne tik ši, bet visos Eglės publikacijos išsiskyrė novatoriškumu bei aukšta kompetencija, maža to, tam tikru fundamentalumu. Ryškios, kai kurios plačiai nuskambėjusios, jos ir liks tokios – galima sakyti, tiesiog pamatinės ir pavyzdinės. Tai pasakytina ir apie unikalią recenziją-studiją, skirtą sintetinės mūsų senosios literatūros istorijos tomui aptarti, publikuotą *Senosios Lietuvos literatūros* 19 knygoje (p. 253–384). Nors tekstas apima 130 puslapių, bet jame nėra nieko nereikalinga. Iki šiol jis yra ne vien retas dalykinės polemikos pavyzdys, bet ir tarsi literatūros istorijos knygos papildymas: recenzija kartu su recenzuojama knyga sudaro unikalų kompleksą, tenkinantį sintetinio senosios literatūros istorijos veikalo poreikį.

Senajoje Lietuvos literatūroje Eglė neseniai publikavo savo domėjimosi nauju XVII a. autoriumi Pranciškumi Malkotu rezultatus ir naujo „dūmos“ žanro atskleidimu įsimintiną straipsnį „Pranciškaus Malkoto (?) *Balsai*: reikšminga LDK literatūros atodanga“ (kn. 37: *Naujausi lituanistikos atradimai ir šiuolaikinė istorinė vaizduotė*, p. 109–173). Galima pridurti, jog Malkoto poezijos kūrinio vertimas atskira knyga Lenkijoje pasirodė praėjusių metų pabaigoje, deja, Eglei jau sunkiai sergant.

Šiame žurnale skelbta ir dalis jos vertimų: Augustino Rotundo veikalo „Apie garbingą Lenkijos karalystės bažnytininkų luomo padėtį“ vertimas iš lotynų k. su paaiškinimais – svariame tome, skirtame XVI a. raštijai (kn. 5, p. 338–361); trys Motiejaus Strijkovskio *Kronikos* vertimo ištraukos (kn. 33: *Literatūra ir Lietuvos modernėjimo procesai*, p. 215–281). Taip pat recenzijų (be minėtosios – dar Andriaus Volano veikalo *De libertate politica sive civili* „debiutinio“ lenkiškojo leidimo recenzija (kn. 30, p. 329–344). Ji noriai ėmėsi žurnalui išversti ir parengti kolegų iš Lenkijos straipsnių (Jakubo Niedźwiedźiaus – kn. 34, Dariuszo Chempereko ir Alinos Nowickos-Jeżowos – Petruai Skargai skirtai kn. 36–37); taip darė juos lengviau prieinamus besidomintiems Lietuvoje.

Taigi ir tyrimais, ir kitais žurnalui labai reikalingais darbais (antai vidinėmis recenzijomis) Eglė paliko ryškų pėdsaką *Senosios Lietuvos literatūros* gyvavimo istorijoje. *De facto* paskutiniu metu ji buvo ir viena iš žurnalo rengėjų, visiškai neabejoju, kad netrukus būtų ir oficialiai papildžiusi šio leidinio redakcinės kolegijos sąrašą, nors tokie formalūs dalykai jai niekada nebuvo svarbūs. Trūks aštraus Eglės žvilgsnio, sąmojo, patarimo, darbų. Todėl šį numerį skiriame ryškios asmenybės ir tyrėjos, brangios bendradarbės ir bičiulės Eglės Patiejūnienės atminimui. Numerio pabaigoje publikuojame prof. Eugenijos Ulčinitės *In memoriam*.

Būtų gražu Eglei Patiejūnienei dedikuotame tome paskelbti visų jos darbų bibliografiją (nes pluoštas čia paminėtųjų, susijusių su *Senąja Lietuvos literatūra*, sudaro tik nedidelę visumos dalį). Bet tai ketinama padaryti vėliau, kai išeis jau pakeliui į spaudą esantys ir dar planuojami išleisti Eglės vertimai, kitos ne iki galo parengtos publikacijos. Svarbiausia iš tokių – pirmoji Strijkovskio *Kronikos* dalis. Galutinai parengti ir artimiausiu metu išspausdinti šį opusą bus geriausia atminimo ir pagarbos kolegei išraiška.

MINTAUTAS ČIURINSKAS
Vilnius, 2017 m. rugsėjo 30 d.